

Dag en tot nooit

Maatjes- en mentorprojecten zijn er in alle soorten en maten. Vaak bedoeld om kwetsbare jongeren een steuntje in de rug te geven. Maatjestrjecten zijn tijdelijk, dat weten mentoren en mentees. Maar wat gebeurt er met de mentee na het afscheid? Wat betekent dat afscheid voor de jongeren die vaak maar een heel klein netwerk hebben?

Aly Gruppen

Baat bij een maatje is een breed onderzoek naar de ervaren opbrengsten van deelnemers aan *Take 2*, een maatjesproject dat al meer dan tien jaar bestaat in een achterstandswijk in Utrecht. Onderzoek naar de opbrengsten van mentorprojecten is niet nieuw. Het bijzondere van dit onderzoek is dat de jongeren pas na vijf tot negen jaar terugkijken op hun deelname aan het maatjesproject. Toen ze meededen waren ze rond de elf of twaalf jaar oud. Op het moment van onderzoek waren ze tussen de zestien en twintig jaar oud. Dat heeft nieuwe informatie over mentoring opgeleverd. In dit artikel ga ik nader in op één aspect: het afscheid nemen in mentorrelaties. Opvallend is dat bijna alle respondenten moeite hadden met het afscheid en daar ontevreden of soms zelfs verdrietig over waren. Met de resulta-

ten geef ik aan dat zorgvuldig afscheid nemen meer aandacht verdient in maatjesprojecten. Allereerst geef ik de belangrijkste uitkomsten van het onderzoek weer op het gebied van afscheid nemen. Vervolgens formuleer ik aanbevelingen die relevant kunnen zijn voor alle maatjesprojecten. Ten slotte eindig ik met een pleidooi voor meer aandacht in de training van mentoren voor dit belangrijke onderwerp.

Belangrijkste onderzoeksuitkomsten

- Meer zelfvertrouwen

Alle respondenten waren erg enthousiast over deelname aan het maatjesproject. Voor meer dan de helft heeft meedoen aan het maatjespro-

Take 2 en het onderzoek

Onderzoekers Aly Gruppen en Ellen Grootoink van het lectoraat *Participatie en Maatschappelijke Ontwikkeling* van de Hogeschool Utrecht, interviewden, samen met zes SPH-studenten, jongeren die zes tot tien jaar geleden deelnamen aan *Take 2*, een project van de Welzijnsstichting Portes. Elk jaar krijgen tien tot vijftien jongeren een maatje. *Take 2* richt zich op jongeren van 10-13 jaar die thuis moeilijkheden hebben en/of op school moeilijk meekomen. Deze groep jongeren heeft extra aandacht nodig in de vorm van steun, advies en vriendschap. Hij of zij krijgt dit van een maatje dat enige jaren ouder is. Dit zijn eerstejaars studenten Social

Work van de Hogeschool Utrecht. Samen ondernemen ze wekelijks, op een vast tijdstip (de woensdagmiddag) activiteiten zoals naar de bibliotheek, sporten, naar de film. 'De koppeling heeft als doel, dat de jongere na verloop van tijd zelfstandiger is en een uitlaatklep heeft gevonden in een hobby of sport. Dat maakt hen sterker om een goede positie in de maatschappij te vinden. *Take 2* beoogt met deze vorm van georganiseerde vriendschap jongeren op preventieve wijze te behoeden voor een marginale positie in de maatschappij, zoals criminaliteit en schooluitval.' (Handboek *Take 2* maatjesproject, 2002).

meer ziens?

FOTO: BIGSTOCKPHOTO.COM, JAWA HUSSON

De mentees bedanken hun mentoren bij het afscheid, er worden over en weer cadeautjes gegeven.

ject invloed gehad op hun persoonlijk welbevinden en hun zelfbeeld.

'Ik ben losser geworden, minder in mezelf gekeerd' (Mentee, m, 20 jr.)

'Ik zat toen heel erg met mezelf in de knoop. En zij haalde me er toen uit, nou niet helemaal, maar toch weer een beetje' (Mentee, v, 20 jr.)

Dit sluit aan bij het onderzoek van Movisie, waarin geconstateerd wordt dat het meest spectacu-

laire effect van mentoring zichtbaar is op het gebied van emotioneel welzijn van de mentees. Mentoring draagt vooral bij aan het vergroten van het emotioneel kapitaal (Uyterlinde et al., 2009). Dat wil zeggen dat de mentee meer vertrouwen heeft in zichzelf en in de toekomst.

- De mentor wordt vriendin

'Ze was een vriendin. Ze was erg open, ze kon goed luisteren en ze was eerlijk. We konden goed overleggen.' (Mentee, v, 16 jr.)

>>>

FOTO: ARCHIEF AIX GRUPPEN

>>> Uit bovenstaande citaat blijkt al, dat de mentor meer wordt dan een 'gewone vrijwilliger'. Een goede relatie met de mentor, daar draait het voor de mentees om. Deze relatie vinden ze het allerbelangrijkste, een goede band, een klik, al het andere is bijzaak. Het feit dat iemand aandacht voor ze heeft, er voor ze is, naar ze luistert, begrip toont, iemand die ze kunnen vertrouwen: dat is de waarde van meedoen aan een mentorproject. Een goede band opbouwen met iemand is natuurlijk voor ieder kind belangrijk, maar juist voor deze kinderen is het van groot belang, omdat het vaak gaat om kinderen die vallen onder de categorie 'overbelaste jongeren' (WRR-rapport, 2010). Het zijn veelal jongeren die gebukt gaan onder een openstapeling van problemen, waaronder veel problemen met volwassenen. Voor hen is de mentorrelatie een positieve, sensitieve 'relatie-ervaring' met een volwassene. Dat geeft ze steun. De mentees vertellen hier ook het meest over. Ze omschrijven de relatie vooral als leuk en gezellig. De jongeren zijn zeer tevreden over hun mentor. Ze vertellen dat ze het maatje zien als een vriend of vriendin. Een enkeling spreekt van een grote zus of broer:

'Ze was als een grote zus bij wie ik alles kwijt kon en die me hielp, maar ze was ook eerlijk en streng tegen me.' (Mentee, v, 18 jr.)

De citaten geven een beeld van het maatje als een persoon die 'present' is, exclusieve aandacht geeft aan de jongere. Toch verdient dit beeld enige nuance als we gaan kijken naar wat de mentees zeggen over het afscheid.

- Moeite met afscheid

Opvallend is dat bijna alle respondenten moeite hadden met het afscheid en daar ontevreden en soms zelf verdrietig over waren. Ze hebben een band opgebouwd en ineens stopt dat.

Bij veel maatjesprojecten wordt het afscheid met een feestelijke bijeenkomst gevierd. Zo ook bij *Take 2*. De mentees bedanken hun mentoren bij het afscheid, er worden over en weer cadeautjes gegeven. Zoiets is vaak hartverwarmend om te zien als projectleider. Maar soms gaan er achter dit beeld heftige gevoelens schuil:

'Het was best wel moeilijk. Niet dat ik dacht: ik kan niet zonder haar of zo... Ik had een hele grote bos bloemen gehaald voor haar en van die Merci, weet je wel, die chocola. En ze had ook iets aan mij gegeven. Ik heb haar daarna nooit meer gezien (zachtjes). Ik had niet naar haar nummer gevraagd.' (Mentee, v, 15 jr.)

'Juist omdat het... het besef was van: het is afgelopen, ik heb ook verder nooit meer wat van haar gehoord. Nee...' (Mentee, v, 18 jr.)

'Ik begon haar uiteindelijk weer te vertrouwen, want dat vertrouwen was ik gewoon helemaal kwijtgeraakt in mensen, omdat ik in de 2e klas gewoon heel erg ben gepest. En ja, dat is dus wel heel jammer dat dat in één keer weg was. Ja en dan heb je weer iemand in vertrouwen en dan stop je ermee.' (Mentee, v, 20 jr.)

Zoals uit bovenstaande blijkt ervaren de jongeren het afscheid als verwarrend. Ze vragen zich vaak af of en hoe de relatie nu verder zal gaan.

- ‘Valse’ beloften in kwetsbare relatie
Sommige mentoren beloven nog contact te houden, maar doen dit dan niet. Soms doen ze zelfs toezeggingen die ze niet waarmaken.

Dat roept bij de mentees tegenstrijdige gevoelens op. Mentees zouden soms heel graag nog contact willen, maar durven zelf niet het initiatief daarin te nemen, omdat ze niet weten hoe de mentor daarop zal reageren.

‘Ja ...want er gebeurden allerlei dingen in mijn leven, zeg maar. Ja en dan komt dat er ook weer bij en ze gaat weer weg en ja... je hoort niks meer...’ (Mentee, v, 18 jr.)

Anderen voelen zich aan de kant gezet, zoals een meisje dat door haar mentor ‘geblokt’ werd op MSN:

‘Echt jammer dat ik haar niet meer kan spreken... mijn MSN werd geblokt. Nu spreek ik haar niet meer.’ (Mentee, v, 16 jr.)

Een andere mentor had beloofd samen nog een keer iets te doen:

‘Ze had beloofd mij mee naar het Dolfinarium te nemen, maar dat is ze nooit nagekomen... En daarna is ze op vakantie gegaan. Na de vakantie heb ik niks meer van haar gehoord.’ (Mentee, v, 18 jr.)

Rhodes (2002, p. 59) geeft aan dat mentorrelaties ook schadelijke effecten kunnen hebben. Mentoren die onverantwoordelijk zijn, of voortijdig de

relatie beëindigen, kunnen schade toebrengen aan het zelfbeeld van de mentee. In enkele van bovenstaande gevallen zou je kunnen spreken van voortijdige beëindiging van de relatie door de mentoren. Mentoren beloven namelijk de relatie nog voort te zetten, op een of andere manier, maar doen dit niet.

Afscheid nemen kan natuurlijk altijd pijnlijk zijn, ook als het goed gebeurt, maar uit de interviews blijkt dat de pijn van de mentees grotendeels wordt veroorzaakt door de mentor die niet zorgvuldig omgaat met de kwetsbaarheid van de mentee.

Er komt een beeld naar voren van mentoren die niet zo goed raad weten met de behoeften van de mentees om elkaar nog te blijven zien of contact te houden. Als de mentee zegt: ‘Bel je me nog?’ of ‘zullen we vriendinnen blijven?’ is het natuurlijk moeilijk om te zeggen dat je dat niet meer wilt. Het lijkt dat mentoren daarom toezeggingen doen, die ze niet kunnen of willen waarmaken. Onzekerheid van de mentor helpt de mentee niet bij het afscheid. Mentoren die zelf gespannen en onzeker omgaan met het afscheid, kunnen het onzekere gevoel bij hun mentee versterken.

Afscheid blijkt voor veel mentees ingrijpend te zijn. Ze proberen het uit te stellen, blijven vragen om toch nog af te spreken, kunnen zielig gaan doen. Uit mijn onderzoek blijkt dat mentoren dergelijke gevoelens niet bespreekbaar (durven?) maken, maar waarom zouden we dat mentoren dan niet leren?

- Focus erg gericht op start
Een mentortraject heeft verschillende fasen. De startfase waarin werving, selectie en matching >>>

De rol van sociale professionals in maatjesprojecten

Er is veel discussie over de aanpak van risicojongeren, overlastgevend gedrag en schooluitval. Binnen de sociaalagogische praktijk is steeds meer aandacht voor preventieve interventies, zoals mentoring-projecten. Daarin ligt de nadruk op de talenten van jongeren en hun mogelijkheden. Elke grote Nederlandse stad heeft projecten als *Take 2*.

Veel studenten Social Work doen in hun eerste leerjaar stage-ervaring op als mentor in dit soort projecten. Soms komen ze jaren later in de rol van projectleider van een maatjesproject terecht, want sociale professionals worden regelmatig ingezet om deze projecten op te zetten en te begeleiden. Deze professionals hebben vaak een sociaalagogische hbo-opleiding. In hun rol als projectleider hebben ze taken als: het werven van de mentoren en mentees, het onderhouden van contacten

met doorverwijzende organisaties, het matchen van de koppels, het trainen en begeleiden van de mentoren, het monitoren van de koppels en het evalueren van de trajecten. In de meeste opleidingen is nog weinig aandacht voor mentoring-projecten.

Hoe kunnen sociaalagogische professionals bevorderen dat hun mentor- of maatjesproject een succes wordt? Welke voorwaarden dragen daaraan bij? Wat levert deelname een jongere op, op lange termijn? Door een langlopend maatjesproject systematisch te onderzoeken, na een termijn van acht tot tien jaar, heb ik veel meer inzicht gekregen in de relatie tussen mentor en mentee. Deze *eyeopeners* kunnen sociale professionals die een soortgelijk maatjesproject leiden of nog moeten opzetten, helpen om het tot een succes te maken.

plaatsvindt, dan de middenfase waarin de contacten gaan lopen en vervolgens de afbouwfase, waarin het traject wordt afgesloten. Uit mijn onderzoek blijkt dat er veel aandacht uitgaat naar de start. Uit eigen ervaring, als projectleider en trainer van verschillende mentorprojecten, heb ik dat ook zo ervaren. Er is veel zorg voor de werving en de matching van mentoren en mentees. De start wordt over het algemeen welbewust begeleid. Alles is nieuw voor iedereen en als projectleider ben je blij dat het project goed loopt. 'Hè hè, nu merk ik dat alles eindelijk weer lekker draait...', heb ik regelmatig een projectleider horen verzuchten, als alle koppels weer 'op pad' waren. Ik herken dat ook bij de projecten waar ik zelf projectleider in was. Ook ik trapte in de valkuil van een leuke afscheidsbijeenkomst en dan iedereen uitzwaaien met het idee dat ik zorgvuldig had afgesloten. De afbouwfase waaronder het afscheid valt, kreeg weinig aandacht en niet de plaats die het verdient gezien de ervaringen van de mentees uit dit onderzoek.

Welke aanbevelingen?

- **Andere aandacht voor afscheid**
De pijn van het afscheid nemen zou in de begeleiding van de mentoren en de mentees meer aandacht verdienen van de projectleiding en in de training. Het zou een gespreksonderwerp tussen maatje en mentee moeten zijn. De mentor dient zich bewust te zijn van de gevoelens die het afscheid kan oproepen bij de mentee en moet deze bespreekbaar durven maken met de jongere. Dat betekent dus ook duidelijk en eerlijk zijn over het vervolg en geen dingen toezeggen die je niet wilt of kunt waarmaken.
Take 2 en de meeste andere mentoring-organisaties besteden formeel uitgebreid aandacht aan het afscheid: de mentor kondigt het ruim van tevoren aan en er wordt een feestelijke gezamenlijke afscheidsbijeenkomst gehouden. Voor deze jongeren is dat blijkbaar niet genoeg. Ze hebben geen boodschap aan 'het einde van het traject' of aan 'het project'. Het gaat er dus om hoe een mentortraject wordt opgevat. Blijkbaar zijn de opvattingen hierover verschillend voor de organisatie, de mentoren en de mentees.

In de beleving van de mentees is het het einde van een vriendschap. Ze geven aan de mentor als vriend of grote broer of zus te zien. Het verlies van een vriend, broer of zus doet pijn. Voor de mentee krijgt de relatie daardoor een hele andere betekenis dan voor de mentor. Gevoelens van onverwerkt verdriet om eerdere verlieservaringen kunnen ook weer gaan opspelen. Bij *Take 2* wordt de mentor 'ingehuurd' voor een schooljaar. Hij verbindt zich voor de duur van een schooljaar, aan een jongere en niet voor zijn hele leven. Een 'vriend' suggereert dat iemand er zijn hele leven voor je is.

- **Het opbouwen van een vriendennetwerk**
Aansluitend op bovenstaande zou gedurende het hele traject, aandacht moeten zijn voor het opbouwen van een vriendennetwerk, zodat er andere vrienden zijn voor de jongere, als mentor en mentee afscheid nemen. Deze jongeren hebben vaak nauwelijks een netwerk waar ze op terug kunnen vallen. Dit vergt aandacht van de projectleiding in de training van de mentoren. Hoe kunnen ze hun mentee hierin begeleiden? Misschien kunnen er tussen de koppels contacten gelegd worden die uitmonden in een vriendschap. Het organiseren van regelmatige terugkomdagen van de deelnemers, kan ook meewerken aan het totstandkoming van een netwerk van oud-deelnemers.
- **Bespreken wederzijdse verwachtingen**
Mentoren beseffen niet hoe belangrijk ze in het leven van de mentee zijn geworden. Ze zijn klaar aan het eind van het jaar, sluiten het traject af en gaan door met hun volle, drukke leven. Duidelijk is dat de mentees in dit project een andere betekenis geven aan het hebben van een maatje. Voor hen is het een vriend of grote zus die alle aandacht voor ze had. Dat lijken mentoren zich onvoldoende te realiseren. Het is zinvol naar de mentoren, maar vooral naar de mentees, helderder te zijn over het begrip 'maatje' of 'mentor' en vanaf het begin de wederzijdse verwachtingen te bespreken. Onder het begrip 'maatje' verstaan de meeste projecten iemand die zich tijdelijk vrijwillig inzet, om een steuntje in de rug te zijn voor kwetsbare jongeren. Het besef dat de mentor een gids

is, die je helpt je eigen weg en eigen kracht te vinden, zou aan bod moeten komen.

Ten slotte

• Training mentoren

Ik wil een pleidooi houden voor 'afscheid nemen' als thema in de training van mentoren. Dit kan projectleiders helpen hun mentoren in deze lastige, maar belangrijke fase, beter te begeleiden.

Dit onderzoek laat zien dat het afscheid veel consequenties heeft voor de mentee. De houding van de mentor is hierin cruciaal. Door bewust afscheid te nemen en hierin eerlijk, duidelijk en consequent te zijn, straalt de mentor rust en zekerheid uit en weet de mentee wat hij kan verwachten. Het besef dat de mentor niet meer is geweest dan een gids, iemand die je heeft geholpen je eigen weg en kracht te vinden, kan in deze fase weer aan de orde komen.

In de training en begeleiding van de mentoren zou hiervoor vanaf het begin aandacht moeten zijn. Er dient aandacht besteed te worden aan gevoelens van de mentee die bij het afscheid kunnen gaan spelen. Daarnaast is het van belang dat de mentor geen toezeggingen doet die hij niet wil of kan waarmaken. Het zou goed zijn als

mentoren geconfronteerd worden met de kwetsbaarheid van de mentorrelatie. Ze dienen zich te realiseren dat mentees grotendeels afkomstig zijn uit de groep 'overbelaste jongeren', die op meerdere fronten problemen en verlies-ervaringen hebben. Het is mogelijk dat mentees afscheid nemen in verband brengen met eerdere verlies-ervaringen. Het besef dat mentorrelaties niet alleen positief, maar ook beschadigend kunnen zijn, moet doorringen bij mentoren. ■

De literatuurlijst van dit artikel staat op www.sozio.nl/naslagwerken.

Op de site van het lectoraat Participatie en Maatschappelijke Ontwikkeling is het integrale onderzoeksverslag te lezen: <http://www.stijnverhagen.nl/Content.aspx?PGID=d19d316f-e98e-402e-9878-6e55e32848a1>

OVER DE AUTEUR

Aly Gruppen is docent SPH, coördinator van de minor GGZ-agoog en onderzoeker bij het lectoraat Participatie en Maatschappelijke Ontwikkeling en het lectoraat Innovatieve Maatschappelijke Dienstverlening aan de Hogeschool Utrecht.

De volgende keer in *Sozio*

VERLOST VAN DE BUREAUCRATIE

De autonomie weer terug bij de professional. Bureau Jeugdzorg Agglomeratie Amsterdam.

HET VERSTERKEN VAN DE CLIËNT

Hoe krijgt deze opleidingskwalificatie vorm in het curriculum van de opleiding SPH Hogeschool Fontys?

(Onderwerpen onder voorbehoud)

De volgende *Sozio-SPH* verschijnt op 13 april 2012

COLOFON

nr. 104, februari 2012 (1e editie 2012), 17e jaargang.
Sozio is een vakblad voor sociale en pedagogische beroepen en verschijnt tweemaandelijks.

UITGEVER

B.V. Uitgeverij SWP
Postbus 257, 1000 AG Amsterdam
Tel.: (020) 330 72 00. Fax: (020) 330 80 40
E-mail: admi@mailswp.com
Postbank: 5361668, ABN Amro 45.36.98.670
Internet: www.swpbook.com

Uitgeverij SWP kan niet aansprakelijk worden gesteld voor het gebruik/de overname van teksten van derden in deze uitgave. De aansprakelijkheid hiervoor berust bij de individuele auteur.

ABONNEESERVICE SOZIO

Postbus 20
1910 AA Uitgeest
www.aboland.nl
Tel.: (0900) 226 52 63 (10 ct p/m)
Fax: (0251) 31 04 05

OPGAVE EN VRAGEN OVER ABONNEMENTEN:

Beëindigen abonnement:
Opzeggingen (uitsluitend schriftelijk) dienen 8 weken voor afloop van de abonnementsperiode in het bezit van Abonnementenland te zijn.
Prijswijzigingen voorbehouden.

REDACTIEADRES

Postbus 257, 1000 AG Amsterdam
Telefoon: (020) 330 72 00, Fax: (020) 330 80 40
E-mail: sozio@mailswp.com

REDACTIE

Levi van Dam, Mirte Loeffen, Marie Rose Pauwels, Mirjana Petrovic, Marc Räkens, Jurja Steenmeijer, Olaf Stomp (hoofdredacteur), Brian Twint, Huub Wiltschut.

RAAD VAN ADVIES

Wilfried Diekmann, Jo Franck, Jan Looovers, Peter van Vliet.

VASTE MEDEWERKERS

Bodo Bombosch, Olga Doornbos, Maarten Faas, Marcel Krutzen, Maarten van der Linde, Alie Weerman.

UITGEVER

Paul Roosenstein.

VORMGEVING

Van der Keur (typo)grafische vormgeving, Utrecht.

FOTOGRAFIE EN ILLUSTRATIES

Jaap Maars, Jurja Steenmeijer, Huub Wiltschut, Yuriy Zhuravov (Bigstockphoto.com, coverbeeld).

ABONNEMENTSPRIJS

Particulieren € 49,50 per jaar; instellingen € 79,50 per jaar; studenten € 39,50 per jaar. Collectieve abonnementen vanaf 10 ex. (op één adres) € 43,00 per ab. Vanaf 50 ex. (op één adres) € 39,00. Collectief studentenabonnement vanaf meer dan 100 ex. € 29,00. Toeslag buitenland € 11,50 (m.u.v. België). Los exemplaar (exclusief verzendkosten) € 9,50.

ADVERTENTIES

Voorwaarden en tarieven worden op aanvraag toegezonden.

Buro Recent

Accountmanager Philippine Herkes
020-330 89 98 of e-mail philippine@recent.nl
Sozio verschijnt zes keer per jaar.

Verschijningsdata in 2012 zijn: 13 april, 15 juni, 12 september, 19 oktober, 13 december.

KOPIJ

Richtlijnen voor auteurs zijn beschikbaar en op te vragen bij de uitgever. Kopij digitaal aanleveren via e-mailadres: sozio@mailswp.com.

©2012 Uitgeverij SWP, Amsterdam

De Algemene voorwaarden van Uitgeverij SWP BV zijn van toepassing. Zie: www.swpbook.com. Alle rechten voorbehouden.

ISSN 1872-0072

Nederlands
uitgeversverbond
Groep uitgevers voor
vak en wetenschap